УДК 343.74:343.97

Лещук К. Б.
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін та адміністративного права Харківського університету, кандидат юридичних наук

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ АСПЕКТІВ ПОНЯТТЯ РЕЙДЕРСТВА

Анотація. Досліджуються наукові підходи щодо визначення криміналістичних аспектів поняття рейдерства, відмежування від цивільно-правових понять «злиття», «приєднання», «поглинання».

Ключові слова: поняття, злиття, приєднання, поглинання, вороже поглинання, рейдерське захоплення, рейдерство.

Аннотация. Исследуются научные подходы к определению криминалистических аспектов понятия рейдерства, отграничения от гражданско-правовых понятий «слияние», «присоединение», «поглощения».

Ключевые слова: понятие, слияние, присоединение, поглощение, враждебное поглощение, рейдерский захват, рейдерство.

Abstract. The article examines scientific approaches to the definition of the forensic aspects of the concept of raiding, the delimitation from the civil law concepts of "merger", "acquisition", "takeover".

Key words: concept, merger, accession, takeover, hostile takeover, raider takeover, raiding.

Постановка проблеми. Нагальною проблемою сьогодення для вітчизняних підприємців є суттєве поширення такого негативного явища як заволодіння їх бізнесом із

застосуванням незаконних методів, більш коротко рейдерства. Дане явище не тільки гальмує розвиток вітчизняної економіки, але й негативно впливає на рівень безпеки держави, та суттєво знижує інвестиційну привабливість. В наше повсякдення навіть увійшло таке визначення, як рейдерські групи, найбільшими серед яких є «Приват», «Фінанси та кредит», «Альфа-груп».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових праць показав, що в криміналістичній науці наявні дискусії, щодо визначення поняття «рейдерство». Не до кінця визначений понятійний апарат таких явищ, як злиття, приєднання, поділ підприємств, поглинання підприємств, рейдерство. І однією з головних проблем даних визначень, є питання, де закінчуються господарсько-правові відносини і починається злочин.

Метою даної статті є дослідження наукових підходів щодо визначення криміналістичних аспектів поняття рейдерства.

Виклад основного матеріалу. Традиційно терміни «недружнє поглинання» і «рейдерство» тісно пов'язують з ринком злиття і поглинань – M&A (від англійського mergers & acquisitions). Ці терміни визначально є запозиченими з англоамеріканского лексикону, що зумовлює їх неоднозначне тлумачення при прямому перекладі на українську мову. Крім того, є істотні відмінності між змістом, вкладеним в терміни «злиття» і «поглинання» в академічній, науковій сфері та інтерпретацією цих понять в діловому середовищі.

Так, в. класичному (британському) визначенні, під злиттям (merger) розуміється «об'єднання однієї або більше організацій в їх спільних інтересах. Метою цього завжди є підвищення ефективності ». При цьому наголошується, що злиття зазвичай здійснюється за згодою всіх зацікавлених сторін.

Поняття «злиття» згадується в ст.ст. 106, 107 Цивільного кодексу України. Під «злиттям» розуміється реорганізація юридичних осіб, при якій права і обов'язки кожного з них переходять до юридичної особи правонаступника згідно з передавальним актом. Стаття 49 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» під злиттям визначає створення нового господарського товариства - правонаступника з переданням йому всього майна, всіх прав та

обов'язків декількох товариств, що припиняються внаслідок цього.

Юристи-практики з корпоративних правовідносин відзначають, що у широкому розумінні злиття – це процес, результатом якого є формальний чи неформальний перехід контролю над компанією (компаніями) від однієї особи (групи осіб) до іншої особи (групи осіб). У вузькому розумінні злиття – це процес реорганізації, внаслідок якого до нової компанії переходять усі права та обов'язки однієї чи більше компаній, діяльність яких у результаті припиняється.

Однак варто відзначити, що у світовій практиці та міжнародному законодавстві ці категорії розуміють набагато ширше. Звичні для нашого національного законодавства терміни «злиття» та «приєднання» є аналогом поняттю «mergers and acquisitions» (надалі по тексту – «M&A»), який застосовується в англосаксонській правовій системі та тісно пов'язаний з ринком цінних паперів. Характеризуючи сутність такого економіко-правового явища як M&A, доцільно проаналізувати диференціацію змісту понять «merger» та «acquisition», а також дослідити співвідношення із термінологією романо-германської правової системи.

Перш за все, слід відмітити, що у зарубіжному законодавстві відсутня чітка диференціація між поняттями «злиття» та «приєднання». Зокрема, у Третій директиві, присвяченій проблемам злиття, передбачено два види злиття – шляхом поглинання (merger by acquisition) і шляхом утворення нової компанії (merger by formation of a new company). Отже, згідно із правом ЄС, приєднання не є окремим видом припинення юридичної особи, а злиття тлумачиться набагато ширше. Якщо в праві України злиття – це виникнення нової юридичної особи-правонаступника з передачею їй згідно з передавальними актами всього майна, всіх прав та обов'язків двох або більше юридичних осіб одночасно з їх припиненням, то, згідно із Третьою директивою ЄС, злиттям є як створення нової юридичної особи, до якої переходять усі права та обов'язки компаній, які беруть участь у злитті, з одночасним їх припиненням, так і перехід таких прав та обов'язків до вже існуючої компанії [1, с. 108].

У зв'язку з цим, необхідно чітко розрізнити такі поняття: «недружнє» або «вороже» поглинання і «поглинання із застосуванням незаконних методів». «Вороже» поглинання в класичному розумінні цього слова передбачає, що потенційний інвестор робить акціонерам (учасникам) товариства публічну оферту (пропозицію) з купівлі акцій (часток) без отримання попереднього схвалення топ-менеджменту компанії. Однак сам продаж акцій (часток) акціонерами (учасниками) відбувається виключно добровільно, в рамках процедури, встановленої законодавством, без застосування фізичного або психологічного тиску або тим паче - злочинних схем. Це нормальний інвестиційний процес, за допомогою якого змінюють власника багато західних компаній. Ворожі поглинання - це нормальне явище для будь-якої ринкової економіки, адже в результаті цього процесу, як правило, відбувається зміна власника компанії з менш ефективного на більш ефективного, причому абсолютно законно.

Як різновид «недружнього» або «ворожого» поглинання доцільно віднести «поглинання із застосуванням незаконних методів» або «рейдерство». «Рейдер» (raider) – у перекладі з англійського означає компанію, що поглинає інші компанії, скуповуючи акції компанії-жертви з метою отримання її контрольного пакету. З цього випливає, що процес поглинання компанії шляхом скуповування її контрольного пакету акцій вже можна рахувати рейдерством. Англійське слово raid означає раптовий напад, наліт. При цьому рейдерством на Заході називають як звичайне й абсолютно законне придбання компанії без згоди фактичного власника та менеджменту, так і силове захоплення з метою зміни власника [2].

В Україні і інших країнах СНД рейдерством стали називати кримінальні схеми із захоплення активів підприємств за участю бандитів, корумпованих урядовців, судів. При цьому вістря рейдерської атаки спрямовано проти власників підприємства.

Сьогодні під рейдерством розуміють наступне:

- незаконні захоплення підприємств;
- недружні поглинання.

Тим часом статистика захоплень і недружнього злиття й поглинань суб'єктів господарювання відсутня. Тому важко підрахувати, скільки українських підприємств піддалося й скільки знаходяться в небезпеці піддатися рейдерській атаці. Проте, виходячи з оцінки законності української приватизації, прогнозують зростання рейдерської активності в Україні й збільшення кількості недружнього злиття-поглинання. Рейдерській атаці може піддатися кожне підприємство в країні, в якого приватизаційна історія не зовсім чиста.

Практично терміном «рейдерство» позначають досить широкий спектр актів – від звичайного законного недружнього поглинання до абсолютно бандитського захоплення підприємства. Вітчизняне тлумачення рейдерства істотним чином відрізняється від зарубіжного. Адже рейдерством в розумінні світової спільноти є законне скуповування підприємств з подальшим їх перепродажем. Поряд з цим, українське рейдерство асоціюється з незаконним захопленням майна [3, с. 53].

Висновок. Аналіз літературних джерел і практики показав, що під «рейдерством» в криміналістичному значенні доцільно розуміти комплекс злочинних дій, за які передбачена відповідальність різними статтями Кримінального кодексу України, об'єднаних єдиним злочинним задумом направленим на встановлення юридичного та фізичного контролю над активами компанії-мети всупереч волі і інтересам її органів управління, акціонерів (учасників) та працівників.

Список використаних джерел:

1. Саветчук В. М. Поняття та сутність злиття та приєднання: законодавчий та доктринальний аспекти. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2016. Вип. 40. С. 104-113.

2. Большой экономический словарь / под ред. А. Н. Азрилияна. 5-е изд. доп. и перераб. Москва: Ин-т новой экономики, 2002. 1280 с.

3. Артюх М. О. Поняття та сутність рейдерства. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2014. № 3. С. 52-54.

Leshchuk Kostiantyn B. Special Features Defining the Criminal Aspects of the Concept of Raidering